

ДИСАЊЕ ПЕСМЕ

Радмила Лазић, *Црна књиџа*, „Повеља”, Краљево 2014

Још од збирке *Дороти Паркер блуз*, из које сам по први пут имала потребу да песме читам наглас (што је можда и крајња сврха поезије?), пажљиво пратим сваку нову песничку књиџу Радмиле Лазић. Најновија, *Црна књиџа* – далеко је, по свом основном тону од некадашње виталистичке и песнички жестоке, понекад и горкохуморне и ангажоване слике савременог света и критике друштва организованог по мушком принципу, из родне перспективе из претходних збирки Радмиле Лазић, којима је она стекла високо и заслужено песничко име. И не само због мрачне симболике црног која наткриљује ово збирку у целини, ово свођење животних рачуна „in vivo” (такође наслов једне од претходних збирки), у сусрету са собом, тј. душом поставља овде песнички исказ као последњи смисао битисања – које више није писања – већ *дисање ѿсеме / ѿесмом*.

Колико се у овим песмама јединка одређује, у наглашеној самоиронији – доживљавајући задати живот као „самицу” („Живим у самици. / Деликатној тамници. / Заточеница нужности и дужности...”), а после које не остаје ни нада, најбоље се илуструје у истоименој песми „Црна књиџа”: „Смрзла ми се једра / Смрзле дирке. // Под привременим небом / Зебем. / Црну књиџу пишем.....”

Основна осећања безизлаза из задате егзистенције именована су и самим насловима песама: „Тескоба” („Без врата сам и прозора / Без браве и кључева. / Заидана од темена до пета...”), „Празнина” или „Ненасељена” („Ненасељена са. / Ничега у мени нема. / Пуста сам као каква ледина...”).

У испитивању самог процеса настанка песме (поновног писања, након дуже паузе: *Ојетѿ ѿвам – учим да ходам...*), лирски субјекат се фином интроспекцијом и новим експериментисањем на више димензија у песми и у језику („Саплићући се о општа места – / Излокане дане.”), све више враћа на минуло (животно) искуство и симболички одабране реминисценције. По томе се у посебном снажном ефекту контрастнирања издваја песма „Исповест” (и уопште, све веће песничке целине у овој збирци):

*Нисам сѿасла ѿужа, црва, човека,
Али нисам ни зџазила.
Нисам увек ѳоворила исѿину,
Али нисам ни лаџала,
Нисам довољно волела друџе,
Али нисам ни себе волела увек...*

*Радосїї познајем из виђења,
Али иџуџа ми је мила сесїрица...*

Процес гашења животне енергије („Јер ништа не оста од онога / За чим би ми срце поскочило...” – „На рушевинама”), у песми „Бити” (где је ефектном метафором, песнички субјект себе назвао „чамцем у зимовнику”), и отпор томе процесу („Али бокови памте – / замахе весала...”), што све упућује на „Другу обалу” и „друго јутро”. Иако се може рећи да су пропадање, смрт – основни акорди *Црне књиџе*, из њих само у блеску једног стиха или поенте отме се ипак, понекад креативни зов (стваралачког) ероса, када је негде „замирисала песма”, односно егзистенцијално ослобођења („... О ићи, ићи / Друмом путовати. / Друмари... / Не остављајући / За собом никога. / Никома ићи.”). И поред апсолутне доминације теме смрти, то „друго јутро” остаје после ње архетипска нада у вечно кружење живота (и поновно рођење).

За разлику од првог циклуса симболичног наслова „Из самице”, други „Древни говор” садржи ненасловљене песме, са варирањем ширег спектра сличних осећања – од тескобе живота као „тамнице” („Предуго овде боравим, / Предуго пијем црни соц са дна... / А још соли имам у грлу. / Песка у устима / Дављенице...”), самоће („Да грицкање миша сада чујем / Било би ми довољно...”), отуђења („Бити странац / Бити странкиња // Прећи реку. / Гледати туђ град / Туђе градове / Туђе трагове...”) а заправо у сталној потрази за загонетком властитог бића и судбине („Загледати им се у очи / Можда срести себе.”), са латентном жељом напуштања задате егзистенције („пресвисла од туђине / и туђинства / у људским грудима”), што је децидирано поентирано и у једној од песама: „...Да узлетим из себе / Да се напустим.”

Истински размахану лирску меланхолију, што је ређе код ове песникиње, садрже последња два и најбоља циклуса *Црне књиџе* под такође симболичним насловима „Рушевине” и „Реквијем”. У овим дужим песмама снажне метафоричности, песникиња силази у себе и сопствене душевне слојеве као у подрум („Пустолина”), док се манифестном песмом ове збирке може прогласити „Очајни псалам” („Живим у Очај држави / У граду Очају...”). Са префиксима који углавном означавају негацију у насловима песама („Нигде”: „Бездно нигдине ми не треба...”), „Нико” („Буди ми Нико...”), „Неко је умро”, „Ништа није остало”, међу изузетне стваралачке заокрете у песничтву Радмиле Лазић убрајамо управо последње две од споменутих песама.

Транспозиција женског свепрожимајућег рођајног принципа и (неоствареног) материнства, врло је присутна у бројним песмама, и у различитим нивоима текста. Сублимација стваралачког женског / рођајног у песничку димензију видно је кроз цело збирку („Песми мојој / Када су ницали зуби...” – „Празнина”), или ванредном метафоризацијом мрака,

као (нерођеног) сина („Кроз одшкринута врата / као босоноги деран / Ушуња се мрак. // Седе ми у крило и заспа“) асоцијацијама на одгајање детета („А барице / Ни за мајушно деце стопало...“ – „Пустолина“), као подсвесни процес еманације непостојећег и недостајућег и његовог постварања у језику. Најтранспарентније у том смислу, ово осећање комплетно је транспоновано у песми „Муке“, које су дословно представљене као деца („усвојенчићи моји“) у свим фазама развоја и одрастања. Веома занимљивом у том смислу чини се и песма „Унутрашња мајка“ која у инверзичном односу мајка–кћи, приказује исто стање (вечног кружења и обнављања, кроз одгајање потомства: „Гајим своју мајку у себи / Тамо је још боси девојчурак / Са стрништа... // А она ми пева из утробе / Песме које још не записах.“

Чежња за заједништвом, конкретно љубављу, и још неугасли ерос, транспонован је такође у неким песмама, попут „Осаме“ („Само мрак и ја. / Љубавни пар... / Лаку ноћ, кажем. / А он ме покрива меко, / Као нико.“), „Нико“ („Буди ме Нико... / Нико моје прекобројно ребро... / Нико кога већ волим. / Нико кога већ оплакујем. // Нико и ништа.“).

Потонуће у ништавило, живот на заласку, осећање непромењивости егзистенције, стање из којег јединка жели да искочи (из сопствене судбине, постојања), које већ сувише дуго траје, смењује, на сталој граници испитивања поглед на „другу обалу“ као могући, једини и све извеснији простор смирења. Иако је смрт велика тема и код других песника, експресивна снага стиха Радмиле Лазић јединствено је иновирана у домену женског принципа. Неугасли ерос још постоји, али сада и то у објекту (некадашње) љубави, који је већ „тамо“, што је осећање фокусирано у једној од најинтригантнијих песама ове збирке, под насловом „Како је тамо“. Дата у простору изравнавања и опроштаја од свега „овоземаљског“, песникиња у својеврсно пројектованој исповести („Одсутности моја, / Како је Тамо? / Међ незнатима, / Црвима, кртицама, змијама...“), долази и до катарзичне самоспознаје, и заправо јединог одговора у неоствареној (љубавној) егзистенцији, која се изравнава у поново пронађеном (чак и загробном) љубавном осећају: „... Неодољив као ти. / Зови ме Тамо, // Направи ми место. / Ја сам теби међ ребрима / Одавно направила гнездо.“ Колико нам је познато, то је прва песма у савременој српској поезији посвећена „мртвом драгом“ (за разлику од у теорији усвојеног и једино познатог мотива „мртве драге“).

Горчина животног искуства, безнађе (будућности), вивисекција душевних стања, створили су у песничким и језичким сликама Радмиле Лазић, попут Бодлеровог *Цвећа зла*, похвалу несрећи, патњи, празнини и унутрашњој тескоби. Пригрливши ноћ, самоћу, пустош и тескобу, патњу и отуђење као сопствене (и песничке) вредности, ово су песме снажног експресивног набоја, дајући једну модерну слику душевности савремене урбане жене. Настале из најдубље егзистенцијалне

потребе – када више ништа није преостало сем у језичкој естетизацији – у безизлазу на путу ка нестајању, као јединој извесности, али и спасењу, дарујући нам збирку, коју ћемо свакако увек изнова отворати и читати, Радмила Лазих збирком *Црна књиџа* опстаје и даље, у самом врху наше савремене поезије.

Славица ГАРОЊА